provinsje fryslân
provincie fryslân

125 jaar Statenjacht Friso

Fryslâns varende visitekaartje

Varende probleemoplosser

“Grote dank voor ’n heerlijke dag in prachtig Friesland. Op ’t Statenjacht – met onze neus op ’t skûtsjesilen. Geweldig!”, noteert minister Bruno Bruins van Sport begin augustus 2018 in het gastenboek van het Statenjacht de Friso. Op de zonnige zaterdag heeft de minister de wedstrijd tussen de klassieke vrachtvaarders beleefd. Tegelijk zijn de Friese politieke punten aan boord besproken, met gastheer commissaris van de Koning drs. A.A.M. Brok. De minister maakt er een tekeningetje bij en stuurt later nog een bedankkaart: “Het was machtig.”

Juist voor dit soort gelegenheden krijgt de provincie Fryslân in 1954 de boeier van de middenstand cadeau. Bedoeld om de lobby voor de Friese belangen en Friese economie kracht bij te zetten.

Het schip heeft in de afgelopen 65 jaar een paar duizend vaartochten gemaakt. Met gasten van diverse pluimage. Die allen even lovend zijn als minister Bruins. Het kan niet anders of dat werkt in het voordeel van wat er aan boord over Fryslân besproken is. De mix van vredig zeilen op het Friese water en ondertussen vergaderen, is een gouden combinatie. “Alles is weer besproken en alle problemen opgelost”, schrijft oud-vicepremier en voorzitter van de VVD Eerste Kamerfractie Annemarie Jorritsma in het gastenboek. De sfeer is door de jaren heen niet veranderd. Zo schrijft toenmalig premier Ruud Lubbers in de jaren tachtig:

“Een dag om de klok stil te zetten, gewoon hier te blijven en naar Den Haag alleen nog te wuiven.”

In 2019 bestaat het schip 125 jaar. Een jubileum dat samenvalt met de 65ste verjaardag als Statenjacht. Reden om de Friso in het zonnetje te zetten.

Waarde van het Statenjacht

Fryslân mag de Koninklijke Zeilvereeniging Oostergoo en de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel nog altijd dankbaar zijn dat het in 1954 het Statenjacht Friso aan de provincie heeft geschonken. Dat benadrukt commissaris van de Koning drs. A.A.M. Brok:
"Het is ons varende visitekaartje. Wie aan boord komt, voelt zich meteen op zijn gemakt. Dan verloopt een overleg gelijk heel anders dan op een kantoor. De waarde ervan is voor Fryslân niet te onderschatten. Vandaar dat het goed is om hier in het jublieum-jaar bij stil te staan en de gulle gevers te bedanken."

Bijna vergane glorie

In de 125-jarige geschiedenis van het huidige Statenjacht heeft het een paar keer weinig gescheeld of het schip had niet meer bestaan. In 1921 vergaat het schip op de Zuiderzee tussen Enkhuizen en Stavoren. Het zijn benauwde momenten aan boord. Enkele opvarenden verdrinken bijna. Bergers kunnen het wrak nog net op tijd redden. Terug op de werf in Joure weten ze het schip weer in de oude staat te herstellen.

Het is dezelfde werf waar commissaris van de Koning B. Ph. baron van Harinxma thoe Slooten in 1893 aan Eeltjebaes opdracht geeft de boeier Friso te bouwen. Een jaar later is het schip klaar. De commissaris is een verwoed zeiler en gebruikt de Friso veelvuldig. Hij doet het schip in 1909 over aan zijn zoon Mr. P.A.V. baron van Harinxma thoe Slooten, die dan ook het ambt van commissaris op zich neemt. Ook deze baron trekt er in de eerste jaren vaak op uit en wint er zelfs zeilwedstrijden mee.

In de jaren dertig van de vorige eeuw komt de commissaris steeds minder aan zeilen toe. Het onderhoud schiet er bij in. Van Harinxma thoe Slooten verkoopt de Friso in 1937 aan de familie Hamstra uit Weesp. Zij redden de boeier van de slopershamer door deze te laten restaureren. Het eenvoudige interieur krijgt een luxere uitstraling met siersmeedwerk op de kajuitdeuren en binnen glas in lood.

Bij laswerkzaamheden aan een ander schip ontstaat in de haven van Muiden in 1944 brand op de Friso – die dan de naam Lydianna draagt - en raakt het voorschip zwaar beschadigd. Bijna is het opnieuw gebeurd met de boeier. Scheepswerf Kok in Muiden koopt de restanten op. Het schip krijgt een nieuwe voorzijde. Directeur Van Mesdag van de Van Houten Chocoladefabrieken uit Weesp schaft het opgeknapte schip aan en herdoopt het tot de Jean Bart.

Dankzij Van Mesdag komt de boeier in 1953 voor het eerst in jaren terug naar Fryslân, bij de reünie van de Friese ronde jachten van de Koninklijke Zeilvereeniging Oostergoo in Grou. Daar blijkt dat Van Mesdag plannen heeft zijn Jean Bart naar het buitenland te verkopen. Dat gaat de liefhebbers van de klassieke houten schepen te ver. Oostergoo en de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel afdeling Leeuwarden besluiten dat ze het buitenlandse verblijf willen voorkomen.

De clubs richten samen een boeiercommissie op om geld in te zamelen om het schip te kopen en als Statenjacht aan de provincie Fryslân aan te bieden. Dan kan de commissaris van de Koningin het gebruiken voor representatieve doeleinden die in het belang van Fryslân zijn. Die opzet slaagt. De boeier krijgt zijn oude naam Friso weer terug en doet vanaf mei 1954 dienst als Statenjacht van de commissaris van de Koning(in). Nog altijd maakt de boeiercommissie een jaarlijkse inspectietocht met de Friso.

In alle uithoeken

In de 65 jaar dat de Friso in gebruik is als Statenjacht van de provincie Fryslân zijn er tientallen vaartochten per jaar mee gemaakt. Gasten aan boord variëren van Haagse ambtenaren en Friese overlegclubs tot ministers-president en leden van het Koninklijk Huis. De net aangetreden Koningin Beatrix vaart tijdens haar kennismakingstournee met echtgenoot prins Claus op de Friso Leeuwarden binnen.

De inzet van het Statenjacht is breder dan alleen de vaartochten met belangrijke gasten en de voor Fryslân interessante gespreks-onderwerpen. De Friso luistert menig vlootschouw en maritiem evenement op, zoals de opening van de Sneekweek, het kampioenschap van de SKS, de Harlinger havendagen of de Admiraliteitsdagen in Dokkum.

Zo is het Statenjacht in vrijwel alle uithoeken van Fryslân al een dankbaar foto-onderwerp geweest.

Eens in de drie jaar voltrekt zich op de Snitsermar de strijd om de Friso Bokaal. Captains of industry en toppers uit de politiek en de onderwijswereld strijden dan aan boord van de SKS-skûtsjes om een grote beker. In 2018 is de voorlopig laatste editie gevaren. De Friso Bokaal staat nu in het kantoor van staatssecretaris Barbara Visser van Defensie.

Nieuwprijs van 7.225 gulden

Het Statenjacht meet van voor- tot achterkant ('over de stevens') 10,66 meter. Dit is zonder de spriet op de voorsteven en het roer mee te tellen. Op zijn breedst is het schip 3,72 meter. Voor het scheepstype boeier is dit een forse maat. Toch is de Friso een flink stuk kleiner dan De Groene Draeck, de Lemster Aak van het Koninklijk Huis. Die is ruim 4 meter langer. Skûtsje zijn over het algemeen nog langer.
De diepgang is 85 centimeter. Uiteraard heeft de rondbodem geen kiel. De oppervlakte van het grootzeil is 48 vierkante meter, die van de fok en de kluiver (het zeil voor de fok) 28 vierkant meter.

In de vijftiende eeuw komen de eerste vrachtboeiers op het water, die zowel in het kustgebied als op het binnenwater varen. Vanaf de zeventiende eeuw komt de boeier in zwang als pleziervaartuig. Vanaf het midden van de negentiende eeuw zijn het vooral adellijke families en vermogende bankiers die een boeier laten bouwen, vooral in Fryslân. Vanaf begin twintigste eeuw neemt de animo af, als eerst de overheid belasting op het bezit van grotere plezierjachten invoert en daarna de economische crisis Nederland treft.

Er is nu nog een aantal boeiers in de vaart, naast de Friso onder meer de boeier Albatros, Constanter en de Catharina.

Baron Van Harinxma thoe Slooten geeft in 1893 de werf van Eeltje Holtrop van der Zee opdracht om een boeier te bouwen. Compleet met alles erop en eraan kost het schip ruim 7.225 gulden. Een bedrag dat volgens het Internationaal Instituut voor Sociale

Geschiedenis vandaag de dag gelijkstaat aan bijna 100.000 euro. Sinds de Friso in 1894 van de werf kwam heeft hij verschillende eigenaren en namen gehad:

Jaren	Eigenaar	Naam
1894-1937	Familie Van Harinxma thoe Slooten	Friso
1937-1944	Familie Hamstra	Lydianna
1944-1947	Scheepswerf Gebroeders Kok	Lydianna
1947-1953	J.S. van Mesdag	Jean Bart
1953-1954	Koninklijke Zeilvereeniging Oostergoo en Nederlands Maatschappij van Nijverheid en Handel afdeling Leeuwarden	Friso
1954-heden	Provincie Fryslân	Friso

Van Hofvijver tot Maarten van der Weijden

Iconisch is het beeld van het Statenjacht in de Hofvijver in Den Haag, vlak voor het Torentje van de minister-president. Daar ligt de Friso in het voorjaar van 1992 bij de opening van de vernieuwde Tweede Kamer. Idee van commissaris van de Koningin Hans Wiegel. Er komt heel wat bij kijken. Ze moeten het Statenjacht over de trambaan takelen. Maar de promotionele waarde is groot. Veel ministers en Kamerleden komen even langs om een drankje te halen op de Friso. Fryslân is vol in beeld.

Bij het huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima ligt het Statenjacht in de Amsterdamse grachten, keurig in het vizier van de trouwstoet. Er komen 2500 gasten langs. Ondernemers betalen de kosten om het schip in de hoofdstad te krijgen.
Bij de inhuldiging van Willem-Alexander als Koning ligt de Friso opnieuw in Amsterdam. De organisatie heeft het schip op het IJ een plaats vooraan gegeven. “Anders ziet niemand dat schattige bootje.” Weerman Piet Paulusma is gast aan boord. Hij neemt er zijn dagelijkse weerbericht voor SBS6 op.

Op het Statenjacht vraagt de weerman aan de bemanning of de Koninklijke familie de Friso kent. Uiteraard, prinses Beatrix en andere Oranjes hebben er op leren varen. Even later maken de rondvaartboten met hoge gasten een tocht over het IJ. In het zicht van Piet Paulusma en zijn camera attendeert de pas teruggetreden vorstin Beatrix haar tafelgenoot Kofi Annan op het Statenjacht. Al wijzend en pratend onderstreept ze de woorden van de bemanning dat ze het schip maar al te goed kent.

Haar eigen Groene Draeck is als Lemster Aak net iets groter. Dat is geen toeval, heeft ze eens aan oud-commissaris John Jorritsma uitgelegd: “Ze zei: Ik wil een boot met meer hoogte dan het Statenjacht, want daar heb ik te vaak mijn hoofd gestoten.” Hoewel de uitstapjes naar andere provincies voor extra kosten zorgen, blijkt het iedere keer de investering waard te zijn. In 1992

trekt de fractie van SGP/RPF na het Haagse avontuur bezwaren tegen de kosten van de Friso in "in het licht van de uitstekende Frieslandpromotie die uitging van het Statenjacht in de Hofvijver."

Oud-commissaris Ed Nijpels: "Het Statenjacht is het symbool voor Friese gastvrijheid. Onder plezierige omstandigheden breng je mensen bij elkaar. De activiteiten leverden mensen op die ik kon bellen en tal van andere pluspunten."

Zijn voorganger Loek Hermans: "Het Statenjacht levert meer op dan het kost. Ik kan het niet bewijzen, maar ik ben ervan overtuigd. Kijk naar het imago van Fryslân. De elf steden, Thialf, SC Heerenveen. Geen provincie kan daar aan tippen. Gouden parels. Als je die laat zien, krijg je altijd sympathie."

Wat er inhoudelijk aan boord aan de orde komt, blijkt uit het gastenboek van 2008. Daar staat een uitgebreid verslag te lezen over de ambitie om Fryslân in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te laten zijn. "Op naar 2018."

In 2018 is Fryslân samen met Leeuwarden inderdaad Culturele Hoofdstad van Europa. In het drukste weekeinde fungeert het Statenjacht als startschip van de zwemelfstedentocht van Maarten van der Weijden in Leeuwarden. Om half vijf 's ochtends lost commissaris van de Koning drs. A.A.M. Brok met één van de beide boordkanonnetjes het startschot, waarna de Olympisch kampioen begint aan een 55 uur durende zwemtocht langs de steden, die

5 miljoen euro voor kankeronderzoek oplevert. Ook bij de huldiging in de Prinsentuin in Leeuwarden is het Statenjacht present.

Een maand na de zwemtocht is Van der Weijden gast aan boord van de Friso. "Uiteindelijk gelukkig op de boot in plaats van in het water", schrijft hij in het gastenboek. "Wat was het mooi."

Activiteiten in jubileumjaar

In het jubileumjaar 2019 is het Statenjacht aanwezig op Boot Holland (8 t/m 13 februari)

In het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek is een tentoonstelling over Statenjacht Friso 125 jaar van 21 april tot 1 september 2019

In Grou is er op 25 mei bijzondere aandacht voor het jubileum met onder andere een vlootschouw en een kampioenschap Klompkesilen

Ook is de Friso present bij het Skûtsjesilen en een groot aantal andere activiteiten in de Friese zomer

125 jaar Statenjacht Friso

Fryslâns varende visitekaartje